

SURXONDARYO VILOYATI SANOAT KORXONALARINING TEXNIKAVIY TA'MINOT MASALALARI

Xolmanova Feruza Uralovna

Termiz davlat universiteti Jahon tarixi kafedrasi dotsenti,

tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

feruzahalmanova@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-2012-4549>

UDK 94 (575.1)

Annotatsiya: Ushbu maqola O'zbekistonning eksport salohiyatini oshirish borasidagi sa'y-harakatlarini, xususan, xorijiy davlatlar bilan hamkorlik munosabatlarini tahlil qiladi. Maqolada mamlakatning asosiy savdo hamkorlari, tashqi savdo aylanmasidagi o'zgarishlar va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilishdagi imkoniyatlar va tahdidlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, Surxondaryo viloyati misolida to'qimachilik va ipakchilik sanoatining rivojlanishi, qo'shma korxonalarining tashkil etilishi va ularning eksportga yo'naltirilgan faoliyati batafsil yoritilgan. Maqola agrosanoat klasteri orqali viloyat iqtisodiyotini rivojlantirishning muhimligini ta'kidlaydi.

Kalit so'zlar: Eksport salohiyati, tashqi savdo, xorijiy investitsiyalar, qo'shma korxonalar, to'qimachilik sanoati, ipakchilik, Surxondaryo viloyati, iqtisodiy hamkorlik.

Аннотация: В статье анализируются усилия Узбекистана по повышению своего экспортного потенциала, в частности, его сотрудничество с зарубежными странами. В статье рассматриваются основные торговые партнеры страны, изменения во внешнеторговом обороте, возможности и угрозы в привлечении прямых иностранных инвестиций. Также подробно рассматривается развитие текстильной и шелковой промышленности, создание совместных предприятий и их экспортно-ориентированная деятельность на примере Сурхандарьинской области. В статье подчеркивается важность развития региональной экономики через агропромышленный кластер.

Ключевые слова: Экспортный потенциал, внешняя торговля, иностранные инвестиции, совместные предприятия,

текстильная промышленность, производство шелка, Сурхандарьинская область, экономическое сотрудничество.

Abstract: This article analyzes Uzbekistan's efforts to increase its export potential, in particular, its cooperation with foreign countries. The article examines the country's main trading partners, changes in foreign trade turnover, and opportunities and threats in attracting foreign direct investment. It also discusses in detail the development of the textile and silk industry, the establishment of joint ventures and their export-oriented activities on the example of Surkhandarya region. The article emphasizes the importance of developing the regional economy through an agro-industrial cluster.

Keywords: Export potential, foreign trade, foreign investments, joint ventures, textile industry, silk production, Surkhandarya region, economic cooperation.

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION). O'zbekistonda eksport salohiyatini oshirish maqsadida, xorijiy davlatlar bilan o'zaro hamkorlik munosabatlari yaxshi yo'lga qo'yilgan. Bu borada hukumatimiz tomonidan bir qancha qarorlar qabul qilingan va ushbu qarorlar asosida eksport salohiyatini rivojlantirish davlat dasturi ishlab chiqilgan.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). O'zbekistonning savdo sotiqdagi asosiy mijozlari: AQSh, Buyuk Britaniya, Niderlandiya, Belgiya, Shveysariya, Fransiya, Germaniya, Italiya, Rossiya, Turkiya, Xitoy, Janubiy Koreya va boshqa mamlakatlar.

O'zbekiston Respublikasining tashqi savdo aylanmasida keyingi yillarda muhim tarkibiy

o'zgarishlar bo'lmoqda. Dunyoning 140 dan ortiq mamlakati bilan tashqi savdo qilinmoqda[1].

Sanoatda amalga oshiriladigan investitsiya loyihalari ishchi kuchi qiymatiga sezuvchan bo'ladi. To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni kiritishning asosiy tahdidlari mavjuddir. Bularga mamlakatdagi moliyaviy beqarorlik, harbiy va siyosiy beqarorlik, investitsiya muhitining o'zgarishi va boshqa omillar sabab bo'lishi mumkin. Eng muhim tahdidlar ichida birinchi o'ringa harbiy va siyosiy beqarorlik chiqadi. Investorlar javobiga Iroq, Afg'oniston va dunyoning boshqa hududlaridagi harbiylarning reja va harakatlari ta'sir qiladi.

Investitsiya iqtisodiyotning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillardan biridir. Investitsiya yordamida yangi sanoat korxonalari quriladi, mavjudlari ta'mirlanadi, yangi mashina va uskunalar sotib olinadi. Mamlakatimizning import va eksport salohiyatiga nazar tashlar ekanmiz, 1991 yillarda viloyatimizda kichik, xususiy va qo'shma korxonalar tashkil etila boshlanganligiga guvoh bo'lamiz. Jumladan, paxta tolasini ip-gazlamaga, gazlamani esa tayyor kiyim-kechakka aylantirish, iqtisodiyotimizga o'zining ijobiy o'zgarishlarini ko'rsatishi muhim vazifa qilib olindi[2].

Germaniya davlati bilan tashqi iqtisodiy aloqalarimiz 1997-yilda 6204,0 ming dollarni tashkil etib, bunga asosan eksport tarkibida paxta tolasi va oziq-ovqat mahsulotlari kirdi[3].

Jarqo'rg'ondagi ip-gazlama qo'shma korxonasi 1997-yilda eksportga mahsulot sotish rejasini 140 foizga bajardi. Korxona tomonidan Chexiya, Polsha va Avstriya mamlakatlariga 312 ming dollarlik ip-kalava mahsulotlari sotildi. 1800 nafardan ziyod ishchilar 1602 tonna kalava ip, 8866 ming pogonometr mato ishlab chiqarib, bu boradagi reja topshiriqlarini ortig'i bilan bajarib, korxonaning 2000-yildagi sof foydasi 34,5 million so'mni tashkil qildi. Fabrika qoshida "O'zbekiston-Amerika" qo'shma korxonasi tashkil etilib, uning quvvati yiliga 42 tonna kalava ip va 1920 ming pogon. metr mato ishlab chiqarishga mo'ljallangan.

Korxonaning umumiy loyiha quvvati 13 million 132 ming 36 yevro bo'lib, xorijiy ta'sischi Amerikaning ulushi hisobiga (53 %) tashkil etildi. Qo'shma korxonada Germaniya va Chexiya davlatlarining zamonaviy yigiruv dastgohlari o'rnatilib, jahon bozorlari talablariga javob beradigan yuqori sifatli kalava ip va mato ishlab chiqaradigan mahsulotning 70 foizi eksportga sotildi[4].

Boysun tumanida Ishonch hissadorlik jamiyati bazasida yiliga 600,0 tonna kalava ip ishlab chiqarish bo'yicha qo'shma korxonalar tashkil etish uchun Rossiya Federatsiyasi va Janubiy Koreya davlatlari bilan muzokaralar olib borildi va kelishuv imzolandi.

Viloyatda 1998 yilda tashqi savdo aylanmasi 124404 ming dollarga teng bo'ldi. 1997-yilning shu davriga nisbatan 108,5 foiz, jami tashqi savdo aylanmasining 90,9 foizi eksport mahsulotlari va 9,1 foizi import mahsulotlari hissasiga to'g'ri keldi[5].

Viloyat tashqi iqtisodiy aloqalar, investitsiyalar va savdo boshqarmasi O'zbekiston Respublikasi bilan Ukraina o'rtasida 1999-2008 yillarga mo'ljallangan "Iqtisodiy hamkorlik dasturi" ga muvofiq Surxondaryo viloyatida quyidagi ishlarni amalga oshirdi. "Texno-Teks" O'zbekiston-Ukraina qo'shma korxonasi 2007-yilning 21-iyun kuni O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi, Surxondaryo viloyati Adliya boshqarmasidan 33-raqamli reestr bilan ro'yxatdan o'tgan. Jamiyat ishtirokchilarining nizom jamg'armasidagi ulushlari quyidagicha taqsimlangan: Ukrainalik ishtirokchi "OOO PFK Merkuriy LTD" firmasi 480,0 ming dollar (60 foiz), O'zbekistonlik ishtirokchi "Po'lat Alp" XITF 320,0 ming dollar (40 foiz) ni tashkil etdi. Korxonaning asosiy faoliyat turidan biri gilam mahsulotlari ishlab chiqarish va sotish hisoblanadi. Xorijiy hamkor tomonidan qiymati 486,7 ming dollar miqdoridagi zamonaviy asbob-uskuna va jihozlar keltirildi. 2007-yilda korxona tomonidan 16,1 mln. so'mga, 2008 yilda esa 43,2 mln. so'mga teng gilam mahsulotlari ishlab chiqarildi[6].

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2000-yil 11-oktyabrdagi "Qo'shma korxonalar" ni tashkil etishda

xorijiy investorlarni jalb etishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi 393-son qarorining 9-ilovasiga muvofiq viloyatimizning tumanlarida 2001-2005 yillarda 19 ta qo'shma korxonalar tashkil etilishi, shu jumladan 2001-yilda 5 ta qo'shma korxonalar tuzilishi rejalashtirilgan edi[7].

Binobarin, so'nggi o'n yillikda yurtimizda engil sanoat tizimi taraqqiyot sari yuz tutdi. "Surxonteks" qo'shma korxonasida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar hajmi va turini ko'paytirish maqsadida 2010 yilda ishlab chiqarish quvvati 2,0 ming tonna, umumiy qiymati 2400 ming dollar qiymatidagi loyiha amalga oshirildi.

"Surxonteks" O'zbekiston Buyuk Britaniya qo'shma korxonasi sobiq "Surxontekstil" korxonasi o'rnida 2013-yilda qayta tashkil etildi. Ilgari korxonada 970 kishi ishlagan 2,5 ming tonna paxta xom ashyosi qayta ishlangan bo'lsa, bugungi kunda 240 nafar ishchi faoliyat yuritmoqda. 2018-yilda ishlab chiqarish quvvati 5 ming tonnani tashkil etgan. Bu ko'rsatkich esa korxoning yangi zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlanganligini ko'rsatadi. O'rtacha ish haqi 550 mingdan oshgan. 2017-yil korxonada 16 mlrd. so'mlik mahsulot ishlab chiqarilgan, shuning 90 foizi xorijga eksport qilindi. Chet davlatlarga eksport qilingan mahsulot tannarxi qariyb 2 mln. dollarni tashkil etdi. Mahsulot asosan Rossiya, Xitoy, Turkiya va Boltiqbo'yi mamlakatlariga etkazib berildi. 2016 yilda 600 ming dollardan ziyod chet el sarmoyasi asosida korxonaga keltirilgan 2 ta savash liniyalari uchun 4 ta dastgoh keltirilganligi sifat va samaradorlikni yanada oshirdi. Islohotlar natijasida "Surxonteks" qo'shma korxonasi tomonidan 2588,9 dollarlik to'qimachilik mahsulotlari eksport qilindi[8].

Pilla mahsulotlarini qayta ishlashda Termiz shahridagi "Inter Silk Pro" O'zbekiston-Xitoy qo'shma korxonasi viloyat iqtisodiy hayotida o'z o'rniga ega. Korxonada pilla xom ashyosidan ishlab chiqarayotgan ip-kalava sifati va dizayni bilan jahon bozorida tobora mustahkam o'rin egallamoqda. Pilla xom ashyosidan xaridorgir ip-kalava ishlab

chiqarayotgan mas'uliyati cheklangan jamiyati shaklidagi "Inter Silk Pro" O'zbekiston-Xitoy qo'shma korxonasi 1 million 170 ming dollar qiymatidagi zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlangani raqobatbardosh, jahon standartlariga mos tayyor mahsulot ishlab chiqarishda qo'l kelayotir. 2015-yil korxona Surxondaryo viloyatida yetishtirilgan 1 ming 550 tonna pillani qabul qilgan va xomashyo sifatli qayta ishlanib, tayyor mahsulot xorijiy davlatlardagi buyurtmachilariga jo'natildi. Korxonada mehnat qilayotgan 80 dan ziyod ishchining unumli mehnat qilishi uchun barcha sharoit yaratilgan. Bepul tibbiy va transport xizmati ko'rsatish yo'lga qo'yilgan, uzoq qishloqlardan qatnab ishlaydiganlar uchun yotoqxonalar mavjud. 2015 yil korxona 150 ming dollar qiymatidagi ip-kalavani eksport qildi. Yangi yilgacha yana 350 ming dollar qiymatidagi raqobatbardosh mahsulot chet ellik buyurtmachilariga jo'natiladi. Bu erda xom ashyo yetishtirishdan tayyor mahsulot ishlab chiqarishgacha bo'lgan jarayon to'liq texnologik zanjir asosida tashkil etilgan. Jumladan, ipak qurti boqish, mato va tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish, gilam to'qish yo'lga qo'yilgan. Klaster usulida mahsulot yetishtirish uchun Surxondaryo viloyatidagi bir nechta tumanlar birlashtirib berilgan[9].

Korxona faoliyati ikki smenali bo'lib, 300 dan ortiq doimiy, 250 dan ziyod mavsumiy ish o'rinlari yaratilgan. Bugungi kunda korxona mahsulotlari Osiyo va Yevropa davlatlariga sotilmoqda. 2017-yilda qariyb 2 million 140 ming dollar, 2018-yilda 2 million 873 ming dollardan ziyod miqdorda eksport qilingan[10].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Xulosa o'rnida aytish mumkinki, mazkur jarayonlar Surxondaryo viloyatida qishloq xo'jaligi mahsuloti, xususan, paxta va pilla yetishtirish asosida to'qimachilik industriyasi shakllanishiga xizmat qilmoqda. Uning tarkibini paxta tozalash, ip va ipak yigiruv, tikuvchilik sanoati tashkil etadi va bu sohalarni rivojlantirish esa viloyat iqtisodiyotini rivojlantirishga xizmat qiladi.

ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI
(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА /REFERENCES):

1. Ўзбекистон Республикаси. *Энциклопедик маълумотнома*. – Тошкент: Давлат илмий нашриёти, 2002. – Б. 333.
2. Турсунов С., Тўхтаев А. *Жарқўрғон*. – Тошкент: Фан, 2008. – Б. 142.
3. Сурхондарё вилоят давлат архиви, 1091-жамғарма, 1-рўйхат, 293-иш, 78-варак.
4. “Сурхон тонги” газетаси. – 2018 йил, 3-сон (№17403).
5. Холманова Ф.У. О роли предприятий лёгкой промышленности в экономике Сурхандарё // *Бюллетень науки и практики*. – 2023. – №6(12). – Б. 483–486.
6. Холманова Ф.У. Озиқ-овқат саноатининг худудий ташкил этилиши // *Ўтмишга назар*. – Б. 436.
7. Холманова Ф.У. Сурхондарё вилояти иқтисодиётида енгил саноат корхоналарининг ўрни // *Modern Science and Research*. – 2023. – Б. 236–240.
8. Холманова Ф.У. Саноат корхоналари иш самарадорлигини ошириш ва аграр тизимидаги ислохатлар // *Modern Science and Research*. – 2023. – Б. 247–252.
9. Холманова Ф.У. Современные методы обучения истории как наука и учебный методы // *Интернаука*. – 2023. – №3(1). – Б. 30–32.
10. Холманова Ф.У. О роли предприятий лёгкой промышленности в экономике Сурхандарё // *Бюллетень науки и практики*. – 2023. – №6(12). – Б. 483–486.